

Література:

1. Конституція України від 28.06.1996 // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141.
2. Сімейний кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, Редакція від 10.11.2016, N 21-22, ст. 135
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2003, Редакція від 02.11.2016, №40-44, ст. 356.
4. Науково-практичний коментар «Сімейного кодексу України». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua
5. Маляр А. Шлюбний контракт (укладати чи не укладати) // «Вечірній Київ» № 36(190643) від 12.09.2013. – С. 645
6. Жилинкова І. Розвиток інституту шлюбного договору // Вісник АппУ. – 2002. – № 28. – С. 63–65.
7. Жилинкова И.В. Брачный договор / И.В. Жилинкова. – Х. : Ксилон, 2005. – С. 176.
8. Ульяненко О.О. Шлюбний договір в сімейному праві України / Автореф. дис. // О.О. Ульяненко. – К., 2003. – С. 120
9. Явор О.А. Функції шлюбного контракту в сімейному праві України / Автореф. дис. // О.А. Явор. – Х., 1996. – С. 190

УДК 347.4

Сірко Р. Б.,

канд. юрид. наук, доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін

Чернівецького юридичного інституту Національного
університету “Одеська юридична академія”

**ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПЕРЕВІЗНИКА
ЗА ДОГОВОРОМ ПЕРЕВЕЗЕННЯ ВАНТАЖІВ,
ПАСАЖИРІВ, БАГАЖУ ТА ПОШТИ ЗАЛІЗНИЧНИМ
ТРАНСПОРТОМ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ В
КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ**

У запропонованій статті надається характеристика правового регулювання перевезень на залізничному транспорті вантажів, багажу, пасажирів та пошти, зокрема відповідальності перевізника, що зумовлено необхідністю створення механізму правового регулювання транспортних відносин з урахуванням

взаємовідносин Європейського Союзу та України у сфері транспортної політики, в контексті євроінтеграції. Визначено, що відповідальність перевізника має особливості, які різняться від загальної відповідальності учасників цивільних відносин щодо здійснення перевезень транспортом, має обмежений характер, а саме – якщо перевізник доведе, що втрата, пошкодження, псування тощо, вантажу, багажу відбулось не з його вини, то він звільняється від відповідальності. Зазначено, що у законодавстві України інтегровані спеціальні норми, встановлені Європейським парламентом та радою щодо регулювання транспортної політики ЄС.

Ключові слова: договір перевезення, залізничний транспорт, залізниця, перевізник, багаж, вантаж, відповідальність.

В предлагаемой статье дается характеристика надлежащего правового регулирования перевозок на железнодорожном транспорте грузов, багажа, пассажиров и почты, в частности ответственности перевозчика, что обусловлено необходимостью создания механизма правового регулирования транспортных отношений с учетом взаимоотношений Европейского Союза и Украины в сфере транспортной политики, в контексте евроинтеграции. Определено, что ответственность перевозчика имеет особенности, которые отличаются от общей ответственности участников гражданских отношений по осуществлению перевозок транспортом, имеет ограниченный характер, а именно – если перевозчик докажет, что утрата, повреждение, порча и т. п. груза, багажа произошло не по его вине, то он освобождается от ответственности. Указано, что в законодательстве Украины интегрированы специальные нормы, установленные Европейским парламентом и советом по регулированию транспортной политики ЕС.

Ключевые слова: договор перевозки, железнодорожный транспорт, железная дорога, перевозчик, багаж, груз, ответственность.

The proposed article gives description of legal regulation for rail transportation of cargo, baggage, passengers and mail, including the carrier's liability, driven by the need to create legal regulation mechanism of transport relations with regard to the relationship between European Union and Ukraine in transport policy sector, as part of European integration. The article determines that carrier's liability has features that differ from total liability of participants involved in civil relations regarding transportation; this liability is limited - namely, if the carrier proves that the loss, damage, spoilage etc. of cargo, baggage was not through his fault, he shall not be held liable. The article shows that Ukrainian legislation integrated special rules established by the European Parliament and Council concerning EU transport policy regulation.

Keywords: contract of carriage, railway transport, railway, carrier, baggage, cargo, liability.

Постановка проблеми. Належне регулювання перевезень багажу, вантажів, пасажирів та пошти залізничним транспортом у правовій доктрині Української держави на шляху до євроінтеграції є однією з важливих категорій у цивільному законодавстві України. Крім того, не менш значним є регулювання на законодавчому рівні порядку укладання, належного виконання та припинення договорів перевезення залізничним транспортом. При цьому не слід упускати й належне законодавче регулювання відповідальності сторін-учасників за договором перевезення залізничним транспортом, зокрема перевізника.

Взаємовідносини України та Європейського Союзу щодо залізнично-транспортної політики, з урахуванням збільшення зовнішньо-торгівельного обороту Української держави з іншими країнами євразійського континенту, зокрема країнами ЄС, зумовлює необхідність у створенні чіткого механізму правового регулювання транспортних відносин. Однак, не зважаючи на деякі проведенні реформування щодо кодифікації цивільного законодавства України. На даний час не в повному обсязі врегульовані деякі питання пов'язані з вирішенням проблем щодо перевезень залізничним транспортом. Практичне рішення вказаної проблематики та вирішення виниклих питань щодо

порядку застосування і виконання договорів про перевезення вантажу, пасажирів, пошти та багажу залізничним транспортом, нерозривно пов'язано з вирішенням питань щодо законодавчого регулювання у сфері транспортних перевезень.

Так, на залізниці покладено певні обов'язки і одним з них є забезпечення потреб громадян як України так і інших країн, зокрема країн Євросоюзу, у залізничних перевезеннях та безпеки використання залізничного транспорту для здійснення перевезення пасажирів, вантажу, пошти і багажу на залізничному транспорті [1].

Аналіз дослідження даної проблеми. Теоретичну основу дослідження склали наукові праці таких правознавців, як Алексєєв С.С., Биков А.Г., Брагінський М.І., Вітрянський В.В., Гуревич Г.С., Дзера О.В., Довгерт А.С., Єгізаров В.А., Іоффе О.С., Карлов О.О., Кейлін А.Д., Ковалевська Н.С., Луць В.В., Маковський О.Л., Медведєв Д.А., Рапопорт Я.І., Рубін А.М., Савічев Г.П., Сафончик О.І., Садіков О.М., Харитонов Є.О., Ходунов М.Є., Цинцадзе Р.Ш., Шварц Х.І., Шевченко Я.М., Шершеневич Г.Ф. та інших.

Метою статті є науковий аналіз цивільного законодавства України щодо перевезень вантажів, пасажирів, багажу та пошти залізничним транспортом.

Виклад основного матеріалу. Будь-які перевезення вантажів, багажу або пасажирів в Україні здійснюються за договорами перевезень, зміст яких, відповідно до ч. 1 ст. 307 ГК України [3] та ч. 1 ст. 909 ЦК України [2], ст. 110 СЗ України [7], складають обов'язки перевізника щодо своєчасного та безпечного доставлення вантажу до пункту призначення, забезпечення його цілісності та збереження, видачі його отримувачу, а також обов'язки відправника відносно встановленої договором плати за перевезення. При цьому зазначимо, що порушення умов та вимог договору перевезення, зокрема договору перевезення багажу, вантажів, пошти та пасажирів залізничним транспортом, тобто невиконання або неналежне забезпечення виконання вимог вказаного договору, призводять до негативних наслідків та виникнення відповідальності винуватця (перевізника, відправника, отримувача або пасажирів). У випадку порушення виконання

вимог договору перевезення вантажів, пасажирів, пошти та багажу залізничним транспортом, тобто зобов'язань за вказаним договором щодо своєчасного перевезення та доставки багажу, пошти, вантажу та пасажирів до пункту призначення, щодо забезпечення цілісності багажу та вантажу, безпеки пасажирів – повинен нести відповідальність перевізник, а у разі неналежного оформлення перевізних документів, та несплати обумовленої у договорі провізної плати – повинен нести відповідальність відправник вантажу або багажу [10, с. 60-75].

Відповідальність, фактично настає на підставі порушення як цивільного і іншого законодавства України так і зобов'язань за вимогами договору, зокрема договору про перевезення багажів, пасажирів, вантажів та пошти залізничним транспортом. За цивільним законодавством України дії, що розглядаються як правопорушення за яке настає відповідальність, повинні містити склад правопорушення, тобто протиправність дій, негативні наслідки результат дії (збитки, пошкодження майна тощо), вину правопорушника та причинний зв'язок між негативними наслідками та правопорушенням, яке призвело до таких наслідків.

Таким чином, з урахуванням наявності усіх складових правопорушення на винуватця покладається відповідальність (майнова, цивільна тощо) за неналежне виконання або невиконання умов договору, в тому числі договору перевезення вантажів, багажу, пошти та пасажирів залізничним транспортом.

Договором перевезення залізничним транспортом вантажів, багажу, пошти та пасажирів, визначені основні зобов'язання перевізника, на якого покладено забезпечення доставки вантажу або багажу отримувачу, своєчасне перевезення пасажирів, багажу, пошти та вантажу, забезпечення цілісності майнових речей, які перевозяться залізничним транспортом та забезпечення безпеки пасажирів. Зазначені обов'язки перевізника, за договором перевезення пасажирів, вантажу, пошти та багажу залізничним транспортом, виникають з моменту прийняття до перевезення багажу, вантажу, пошти та пасажирів. Отже, перевізник несе відповідальність за втрату або пошкодження, знищення або викрадення, псування або нестачу, прийнятого до перевезення залізничним транспортом багажу,

вантажу, пошти, а також за спричинення будь-яких ушкоджень пасажиром, за несвоєчасне доставлення пасажирів до пункту призначення тощо. При цьому, у порівнянні з загальною цивільною відповідальністю, відповідальність перевізника, зокрема перевізника залізничним транспортом, має ряд особливостей. Одночасно з цим, слід звернути увагу на те, що відповідальність перевізника за договором перевезення багажу, вантажу, пасажирів та пошти залізничним транспортом, визначається не угодою сторін а законодавством України, зокрема: ст.ст. 920, 921, 923, 924 ЦК України, ст.ст. 313, 314 ГК України та розділом VII СЗ України [2; 3; 7].

Аналізом Європейського транспортного права зазначимо, що воно відіграє надважливу роль для належного вдосконалення транспортного законодавства України на шляху до євроінтеграції та з урахуванням існуючих договірних відносин країн ЄС з Україною у сфері транспортних перевезень. Вказане потребує адаптації законодавства України до міжнародно-правових актів, що регламентують здійснення перевезень транспортом, зокрема залізничним транспортом. Транспортні перевезення, країнами ЄС сприймаються як надання сервісу – послуг щодо перевезення пасажирів та вантажів транспортними засобами. Звернемо увагу, що цивільно-правове регулювання договорів перевезення транспортом у країнах ЄС вперше отримали чітку форму на початку ХІХ століття. Сьогодні, цивільним законодавством країн ЄС договір перевезення, розглядається як різновид контракту на оренду послуг, а саме договір, за яким одна із сторін зобов'язується щось зробити для іншої сторони за певними цінами, узгодженими між ними. Зокрема, договір перевезення вантажу можна визначити як договір, згідно з яким професійний перевізник зобов'язується перевезти вантаж у відповідності з певним видом транспорту в межах розумного терміну, при цьому розуміючи, що перевезення вантажу є основним об'єктом договору.

За цивільним законодавством України, перевізник відповідає за пошкодження, псування, втрату, знищення багажу, вантажу та пошти, які він зобов'язувався своєчасно доставити до пункту призначення у цілісності та належному стані (ч. 2 ст. 924 ЦК України, ч. 1 ст. 314 ГК України). Одночасно з цим

відповідальність перевізника за порушення вимог договору перевезення має обмежений характер та встановлена у вигляді відшкодування матеріальних збитків, відшкодування неустойки тощо.

Так відповідно до вимог ст. 114 СЗ України перевізник несе відповідальність за збереження вантажу не лише в процесі його транспортування, але і в період його знаходження станції відправлення [13, с. 345]. Статтею 111 СЗ України передбачено вичерпний перелік обставин, що звільняють перевізника залізничним транспортом від відповідальності за договором перевезення залізничним транспортом [7].

Аналізом можна дійти висновку, що склалася практика автоматичного звільнення залізниці від відповідальності при наявності будь-яких з обставин визначених у ст. 111 СЗ України. Фактично діє презумпція відсутності підстав відповідальності залізниці у встановлених випадках. Однак, вказані в Статуті обставини не завжди свідчать про те, що несхоронність вантажу виникла з незалежних від залізниці причин (у відсутності її вини). А тому господарським судам, при вирішенні спорів, пов'язаних із незбереженням вантажів, необхідно більш критично ставитися до оцінки обставин, зазначених в ст. 111 СЗ України [14; С. 101-105]. Таким чином, перевізник у відповідності до положень законодавства України та статуту залізниць України несе відповідальність за втрату або нестачу багажу і вантажу, компенсуючи при цьому вартість втраченого, за пошкодження багажу чи вантажу, компенсуючи при цьому суму на яку зменшилась вартість пошкодженого майна або речей, за втрату багажу, вантажу та інших речей, відносно яких було оголошено їх цінність та в подальшому вони були здані до перевезення, компенсуючи при цьому суму оголошеної цінності вантажу, багажу та інших речей, але за умов, якщо не буде доведено, що оголошена цінність менша за дійсну вартість вантажу, багажу та інших речей. Крім того, фактичні збитки, виниклі з вини залізниці, під час здійснення перевезення вантажу або багажу залізничним транспортом, відшкодовується залізницею у відповідності до вимог ст. 114 СЗ України. Разом з цим, залізниця також відшкодовуватиме перевізнику плату, стягнуту за здійснення перевезення втраченого вантажу або

багажу, але в разі, якщо вона не включається до вартості втраченого вантажу. Усі інші збитки, які не передбачались умовами договору перевезення та СЗ України, відшкодуванню не підлягають. Отже, можна констатувати, що в разі пошкодження, псування, втрати та нестачі багажу або вантажу, перевізник буде нести обмежену відповідальність, так як не усі вказані збитки, зокрема, що стосується недодержаних доходів, відшкодуватимуться.

Крім вищевказаного, законодавством України передбачено, що за прострочення доставки вантажу, в разі якщо перевізник не доведе, що це сталось не за його вини, він буде нести відповідальність [3] (ч. 2 ст. 313 ГК України).

Відповідно до ч. 1 ст. 923 ЦК України у разі прострочення доставки вантажу перевізник зобов'язаний відшкодувати другій стороні збитки, завдані порушенням строку перевезення, якщо інші форми відповідальності не встановлені договором, транспортним кодексом (статутом) [4].

Якщо відповідальність встановлена кодексами (статутами), які не допускають відступлень від них в договорах, такі відступлення є неможливими. Зокрема, відповідальність за прострочення настає у формі неустойки (штрафу), розмір якої залежить від перевізної плати і тривалості прострочення строку (ст. 116 СЗ України).

Висновки. Таким чином, враховуючи викладене вище, зазначимо, що за порушення вимог договору перевезення вантажу, пасажирів, багажу та пошти залізничним транспортом та за порушення покладених цим договором на перевізника обов'язків, настає відповідальність перевізника у відповідності до вимог цивільного та транспортного законодавства України. При цьому, вказана відповідальність має особливості що різняться від загальної відповідальності учасників цивільних відносин щодо здійснення перевезень транспортом. Також можна вказати й на одностороннє використання обмеженої відповідальності перевізника відмінно від відповідальності відправника, яка є більшою ніж в перевізника. Крім того, як було з'ясовано, доведення перевізником причинного зв'язку між порушенням умов договору перевезення з наявними обставинами реабілітуючого

характеру, тобто, якщо втрата, пошкодження, псування, нестача вантажу або багажу сталась не з вини перевізника, то це буде підставою для звільнення останнього від відповідальності.

Література:

1. Про залізничний транспорт: Закон України від 04.07.1996 № 273/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 40.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40.
3. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. за № 436-IV // ВВР України. – 2003. – № 18, № 19-20, № 21-22. – Ст.144.
4. Цивільний кодекс України: Коментар / За заг. ред. Є.О.Харитонова, О.М.Калітенко. – Одеса: Юридична література, 2003. – 1080 с.
- 5 Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар / За ред. Є.О. Харитонова. – Х.: Одіссей. – 2010.
6. Цивільно-процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 року // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 40-42.
7. Статут залізниць України: затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 06.04.1998 № 457 // Офіційний вісник України. – 1998. – № 14.
8. Порядок обслуговування громадян залізничним транспортом: Постанова Кабінету Міністрів України від 19.03.1997 № 252 // Офіційний вісник України. – 1997. – № 12.
9. Про затвердження Правил перевезення пасажирів, багажу, вантажобагажу та пошти залізничним транспортом України: Наказ Мінтрансу України від 28.07.1998 № 297 // Офіційний вісник України. – 1998. – № 40.
10. Витрянский Г. В. Понятие и виды договора перевозки. Система договоров перевозки // Хоз-во и право. – 2001. – № 1. – С. 60-75.
11. Булгакова І.В., Клепкова О.В. Транспортне право України: Академічний курс. Підручник. – К.: Видавничий дім „Ін Юре”. – 2005.
12. Залесский В.В. Транспортные договоры. Учебно-практическое пособие. – М. : Юринформцентр, 2001.
13. Правове регулювання перевезень в Україні : навчальний посібник / [Є.О. Харитонов, О.І. Харитонова, О.І. Сафончик та ін.]; за ред. Є.О. Харитонова. – Харків : Одіссей, 2006. – 560 с.
14. Ломака В. Обсяг відповідальності за невиконання та неналежне виконання обов'язків за договорами перевезень вантажів залізничним транспортом / В. Ломака // Підприємництво, господарство та право. – 2009. – № 10. –с.101-105.